

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ^(*)

B.

Δεύτερο σημείο αξιοκατάκριτο— ύστερα από την εύκολη επίτυχία των έλλ. έπλων, πού έκαμε τόν 'Ιδα νά ξεσπαθώση ύπέρ τής Μεγάλης 'Ιδέας—είναι ή σφαλερή αντίληψη τού συγγραφέα γιά τή «δημοτική παράδοση» πού τή θεωρεί μέσο κατάλληλο τού ήμπεριαλιστικού του προγράμματος.

Η δημοτική παράδοση είναι, μάς λέει, ή «πτηγή ζωής κάθε έλληνικού πολιτισμού». — «Είναι ό χυμός τού δέντρου πού δημιουργεί τούς έλλ. πολιτισμούς». — «Είναι αυτή ή ίδια ή ψυχή τών 'Ελλήνων και βρίσκεται γνήσια στή σκέψη και στήν ψυχή τού έλληνικού λαού». Αύτη μάς συνεδένει με τόν πολιτισμό κι αυτήν ακολουθώντας θά φθάσουμε στούς παλιότερους έλλ. πολιτισμούς. Ένθ' άπεναντίας ή άλλη παράδοση πού μαζί με τή δημοτική μάς κληροδότησε ό βυζαντινός πολιτισμός, ή σχολαστική, ή λογιώτατη, πρέπει νά κτυπηθή, έπειδή έμποδίζει τόν 'Ελληνα νά φανερώση τήν πρωτοτυπία του». Ο λογιωτατισμός, προσθέτει ό 'Ιδας, είτανε τό λάβαρο τού βυζαντινού κράτους και τής εκκλησίας πού «δέν άφιναν τή λαϊκή παράδοση νά ξεμουτίση στήν έπίσημη ζωή τού έθνους».

Λαμπρά! Συνεπείς με τίς σοσιαλιστικές μας άρχές, συμφωνούμε τέλεια σ'αυτά όλα με τόν 'Ιδα.

Μιά τέτοια όμως λαϊκή παράδοση, όπως τήν αντιλαμβάνεται, πού φολιάζει στήν ψυχή τού λαού και με τήν καλλιέργειά της «*θάνεβαίνη από τό λαό στήν τάξη τών γραμματισμένων*», «πού μόνο τούς πολιτισμούς έκτιμά και δέχεται», πού άπ' αυτή τή λαϊκή ψυχή προέρχεται κάθε πολιτισμός άμα ξυπνή, άρα και νικά, όλα αυτά είναι αντίθετα με τόν κατακτητή 'Ελληνα και τήν άνκυστάση τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, πού φυσικά θά πνίγη με τόν καλόγερο και τό λογιώτατο τή λαϊκή ψυχή. Οι κατακτήσεις, οι στρατοκρατίες και οι Ναπολέονες ξαναζωντανεύουν σιγά σιγά τούς φεουδαρχικούς θεσμούς, τούς συμμάχους τους—παρόμοια όπως άρχισε ή Αύλή νά ράβη βυζαντινά ρούχα — και μ' αυτά τούς βυζαντινούς ανθρώπους Μ'ένα λόγο, ξεχνά ό 'Ιδας πώς με τό έξακολουθητικό ξύπνημα τής λαϊκής ψυχής δέ φθάνουν οι λαοί σέ φεουδαρχικές αυτοκρατορίες παρά σέ επαναστάσεις και σοσιαλιστικές δημοκρατίες. Τότε μονάχα ύφίστανται τά διάφορα βυζάντια, όταν με τόν καλογερισμό και τό

λογιωτατισμό μπορούν και κρατούν στο σκότος τή λαϊκή ψυχή. Σφάλλει ό 'Ιδας, νομίζοντας πώς οι βυζαντινοί άρχοντες κι ό κληρός μονάχα «θαμνωμένοι από τό άρχαίο κάλλος» πρόσεχαν πίσω στή λογιώτατη παράδοση και συνεδέονταν μ' αυτή, περιφρονώντας τή λαϊκή συγκαιρινή ζωή.

Κι όμως τά σοσιαλιστικά βιβλία δέ λείπουν από τή βιβλιοθήκη τού 'Ιδα — στήν Πόλη, μιά φορά, μάς κάλεσε σπίτι του νά μάς τά δείξη γιά νά πεισθούμε πώς ξέρει τήν «πάλη τών τάξεων και τά ύλικά συμφέροντα τών ανθρώπων πού κυβερνούν τήν κοινωνία». — Μά τότες πώς είναι δυνατό νά γράψη κανείς τήν ακόλουθη σκέψη, πώς «οι λυτρωμένοι 'Ελληνες τής 'Ελλάδας ξεχνούσαν τόν πατριωτισμό, καταπιάνονταν άλλες δουλειές, και καταγίνονταν στήν έσωτερική έκμετάλλευση» (σελ. 7) και νά μη ρωτηθή γιά ποιά λόγο και μετά τήν απολύτρωση τής φυλής, οι 'Ελληνες δέ θά άλλαζοτρώνονταν «για τό πάπλωμα» (σελ. 7) άφού ή έλεύθερη 'Ελλάδα άπόδειξε πώς ή άστική πατρίδα δέ φέρνει εύτυχία σ' έλους τούς ύπηκόους της; Άρα μαθαίνοντας τίς άλήθειες αυτές στο λαό, δηλαδή «καλλιεργώντας τή δημοτική παράδοση, τή λαϊκή ψυχή», τού άφαιρούν οι έθνικιστές οι ίδιοι κάθε έρεξη γιά νέους «άγώνες» πρós αύξηση τού μισθού τών μεγάλων δημοσίων υπαλλήλων τής μεγάλης άστικής πατρίδας, έπειδή θά ξέρη πώς και στήν πλούσια άπέραντη 'Αγγλία ό εργάτης έμεινε εργάτης φτωχός.

Βλέπουμε ώστε πώς ή δημοτική παράδοση, όπως τήν έννοει, όντας στοιχειο προσδευτικό, επαναστατικό, δέ βοηθεί καθόλου στον ξαναγεννημό τού βυζαντινού κράτους κ' είχαν περισσότερο δικιο από τό δημοτικιστή 'Ιδα «οι πατέρες τής εκκλησίας πού—σύμφωνα με τήν ιδεολογία τους— συνέδεναν τήν Αυτοκρατορία και τή θρησκεία με τή λογιώτατη γλώσσα και παράδοση», πνίγοντας κάθε λαϊκή έκδήλωση.

Όσο γιά τό σημερινό φαινόμενο Μαλλιαρών(πού σημαίνει μονάχα : άνθρωποι φιλελεύθεροι σαν κι αυτούς τής δίχης τού Ναυπλίου) και Μαλλιαρών έθνικιστών (σαν τόν «Έκπαίδ. Όμιλο»), φαινόμενο πού πιθανό νά δυνάμωσε τόν 'Ιδα στήν αντίληψη του γιά τή δημοτική παράδοση, είναι κι αυτό ένα δξύμωρο σχήμα πού στέκει άκόμη έρθιο, έπειδή οι φιλελεύθεροι δημοτικιστές, γιά τό χατήρι τού Μαλλιαρισμού, κρίνουν πώς δέν έφθασε ή ώρα νά τό σαρώσουν κάτω.

Ο 'Ιδας είναι ένας penseur ειλικρινής. Οι πολλές αντιθέσεις τού βιβλίου του προέρχονται από τό ότι, γυρεύοντας νά σπρώξη τούς γραμμαιτισμένους

(*) Κοίταξε περασμένο φύλλο.

μας πρὸς τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ **γίνεται ἓνας ἐπαναστάτης**, σὰν τοὺς σοσιαλιστές, ποὺ δὲ βρήκε ἀκόμη τὸ δρόμο του καὶ γι' αὐτὸ ἀντιφάσκει, μὰ ποὺ θὰ τότε βρῆ ἂν ὡς τὸ τέλος νικήσῃ ἢ εἰλικρινεῖά του.

Τότε θὰ τραβήξῃ πρὸ πέρα καὶ θὰ δῆ πὼς ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ ἂν εἶναι κείνη ποὺ ἄμα σκλαβωθῆ ἀπὸ ἐξωτερικούς τυράννους τοὺς ξεπετᾶ ἄργα ἢ γρήγορα ἀπὸ πάνω της, εἶναι ἕμως καὶ κείνη ποὺ στρέφεται τυραννοκτόνα πρὸς τοὺς μέσα, καταργεῖ τίς φαύλες ὀλιγαρχίες καὶ καταλήγει στὴν Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία. Τότες προσπαθεῖ νὰ τακτοποιήσῃ ἢ Ἑλλ. δημοκρατία τὸ οἰκονομικὸ της ζήτημα, τρέφει τὸν ἐργαζόμενον Ἑλληναῖ της, τότε μοσφώνει σὲ καλλιτέχνη καὶ μορφῶντας πρὸς νὰ πετάξῃ ἢ ἐλλην. ψυχὴ μας ἐπάνω ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες μικροέννοιες, ἀνεδαίνει στὴν Ἀκρόπολη καὶ μαστορεύει Παρθενῶνες γιὰ νὰ λάμπουν στὸν ἥλιο: Τέρμα τοῦ πολιτισμοῦ της βάζει τὴν Τέχνη.

Μιὰ τέτοια ψυχὴ, τέτοια ὅπως διαγράφεται στὴν ἱστορία, δὲν μπορούμε νὰ τὴν κλείσουμε σ' ἓνα καλοῦπι μεσαιωνικὸ, περνώντας της κατὰσθερα τὸν κλοιὸ τῶν βυζαντινῶν προμαχώνων.

Μήπως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνουμε μεγάλη αὐτοκρατορία ἢ κοσμοκράτορες γιὰ νὰ φθάσουμε στὸν παραπάνω πολιτισμό;

Αὐτὸ βεβαίως εἶ Ἰδας κι αὐτὸ ἔχουμε ἀκόμη νὰ ἐξετάσουμε.

Εἶναι παράξενη, μὰ τὸ ναί, ἢ σκέψη τοῦ Ἰδα πὼς «πολιτισμὸ γεννοῦν τὰ ἔθνη καὶ αὐτὰ μοναχά. Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Κάρλ Μάρξ ἔσφαλαν ποὺ πολέμησαν τὰ ἔθνη. — Πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ βάρβαρα ἔθνη ἐπειδὴ δίχως αὐτὰ πὼς θὰ δοκίμαζαν τὴν ἀξία τους τὰ πολιτισμένα; — Τὰ ἀξία νικοῦν τὰ ἀνάξια κι ἀπὸ τἀλληλοφάγωμα αὐτὸ τῶν ἔθνῶν βγαίνει ὁ πολιτισμὸς κτλ.». (σελ. 15, 16).

Διαφωνοῦμε τέλεια.

Δὲν εἶναι σωστὸ πὼς γιὰ νὰ γεννηθῆ πολιτισμὸς, χρειάζεται οἱ ἄνθρωποι νᾶναι «συνθεμένοι σὲ ἔθνος καὶ πὼς ἔξω ἀπὸ τὴν ἔνωση μιᾶς φυλῆς σὲ ἔθνος δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ πολιτισμὸς».

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ αὐτὸς ζοῦσε σὰν ἄγριο ζῶο καὶ δὲν ἀποτελοῦσε κοινωνία, ἴσκιε σήμερα δείχνει πὼς ὁ πολιτισμὸς πρωτογεννήθηκε στὴν **ομάδα** ἀπὸ τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων της μεταξ' ὅσων, καὶ προώθευε περισσότερο ὅσο περισσότερο μεγάλωνε ἡ ομάδα. Ἀδιέφορο ἕμως ἂν ἡ ομάδα αὐτὴ στὴν ἀρχὴ εἶτανε κοπάδι, ὕστερα φυλὴ μὲ πολλὰς οἰκογένειες καὶ στὸ τέλος ἔθνος μὲ πολλὰς φυλές, ὁ πολιτισμὸς δὲ χάθηκε πο-

τὲ ἀπ' ὑπαιαδήποτε ομάδα ἀνθρώπων, ἐνῶ εἶναι ἀνύπαρκτος ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει **κοινωνία**.

Ἄρα καὶ σὲ μιὰ ομάδα ποὺ δὲ θᾶναι ἔθνος μὲ μιὰ φυλὴ, παρὰ μέσα στὴν ὁποία θὰ μῆ ὄλη ἢ ἀνθρωπότης, ὁ πολιτισμὸς ὄχι μονάχα δὲ θὰ χαθῆ παρὰ εἶναι φυσικὸ νὰ βρῆ τὴν τέλεια ἀνάπτυξή του. Ἀπέδειξε ἔχουμε τὸ σημερινὸ Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ ποὺ δὲν εἶναι ἔργο μονάχα τῶν Γάλλων ἢ τῶν Γερμανῶν παρὰ ἔλων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Δὲν ξεχνῶ πὼς ὁ Ἰδας θέλει τὰ ἔθνη νὰ «γενοβολοῦν δικὸ τους πολιτισμὸ καὶ νᾶναι πολιτισμένα ἀπ' αὐτίν. Τὴ φιλοδοξία αὐτὴ πρέπει νᾶχουν κ' εἰ Ἑλληνες».

Ὡραία φιλοδοξία καὶ πραγματοποιήσιμη χωρὶς νᾶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ καταστραφοῦν εἰ πολιτισμοὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν γιὰ νὰ ζήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς.

Μὲ τὴν εἰρήνην καὶ μὲ τὴν ἔνωση τῆς ἀνθρωπότητος σὲ μιὰ κοινωνία, ὁ ἐλλην. πολιτισμὸς θᾶναι τμῆμα τοῦ παγκόσμιου κρατῶντας ἔλα τὰ ἐλληνικά του χαρακτηριστικὰ ποὺ ἐξυμνεῖ ὁ Ἰδας. Κοσμοπολιτισμὸς πάλι δὲ θὰ πῆ νᾶναι **ἓνας** πολιτισμὸς, ὁ ἴδιος καὶ παντοτεινὸς σ' ἔλους τοὺς τόπους, παρὰ νὰ καταστῆ ἐλεύθερος κάθε λαὸς νὰ βγάλῃ δικὸ του πολιτισμὸ σύμφωνα μὲ τὸ κλίμα του. Κι ὄλοι μαζί οἱ πολιτισμοὶ, προσφέροντας ὁ καθένας στὴν ἀνθρωπότητα τὸ καλλίτερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, θάποτελέσουν τὸν τελειότερο ἀνθρώπινο ποὺ θᾶναι γέννημα ἔλων καὶ θᾶνήκη σ' ἔλους. Αἰώνιος δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ κανένας πολιτισμὸς, παρὰ ὁ καθεὶς θᾶναι ταιριαχτὸς μὲ τίς συνθήκες τῆς ἐποχῆς του καὶ σωστὸς μονάχα γι' αὐτή.

Ζητώντας ὁ Ἰδας ἀπὸ τὸν «Ἑλληνικὸ του πολιτισμὸ» νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, ζητεῖ ἀκριθῶς ἓναν κοσμοπολιτισμὸ, τὸν πολιτισμὸ ποὺ ὁ ἴδιος παραδέχεται ἀνύπαρκτο. Ἡ σοβινιστικὴ μάλιστα φόρμα μὲ τὴν ὁποία θέλει τὰ ἔθνη, γίνεται ἀκριθῶς ἐμπόδιο στὸν πολιτισμὸ τους, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ θεωροῦν ἔλα τελειότερο τὸ δικὸ τους πολιτισμὸ καὶ νὰ γυρεύουν νὰ τὸν ἐπιβάλλουν στὰ ἄλλα διὰ τῆς βίας, καταστρέφοντας τὸ ἓνα τὸν πολιτισμὸ τοῦ ἄλλου, δὲν κάνουν παρὰ νάργοποροῦν στὸν κόσμον τὸ φανέρωμα κάθε πολιτισμοῦ.

Κι ἀφοῦ σκοπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους βάζῃ ὁ Ἰδας τὸν πολιτισμὸ, πρὸ οἴγουρα καὶ πρὸ γλήγορα θὰ τὸν ἐπιτύχουμε ἂν, ἀντὶς νὰ ὀνειρευόμαστε τὴν κατάκτηση τοῦ κόσμου μὲ τὸν «Ἀθέρωφ» καὶ τὰ «Ἀμερικάνικα», συνεργαζόμεσταν μὲ τοὺς ἄλλους πολιτισμένους λαοὺς στὴν ἐξασφάλιση μιᾶς ἐξακολουθητικῆς εἰρήνης καὶ δεχόμεσταν τὸ σίγχρονο πολιτισμὸ χωρὶς κανένα

Η «ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ»

Τὸ περιοδικὸ «Ἑλλάς» εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς δανείσει τὴν εἰκόνα τούτη. Εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους τῆς «Ὁργάνωσης τῶν νέων» φωτογραφισμένοι στὴ μικρὴ πλατεία, ποῖναι πάνου στὰ «Ἐξάρχεια», σιμὰ στὸ γραφεῖο τοῦ «Νουμᾶ». Ἀπ' τὰριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, καθισμένοι, ὁ Πάνος Δ. Ταγκόπουλος, Στέφανος Μόρφης, Μιχ. Παπαγεωργίου, Ν. Ι. Θεοδωρόπουλος· καὶ ὄρθιοι, ὁ Φῶτος Γιούλλης, Λέων Κουκούλας, Ρήγας Γκόλφης, Κλέων Παράσχος καὶ Δῶρος Κίμ. Μιχαηλίδης.

δισταγμὸ μὴπως ἐπηρεάση καὶ ξεθωριάση τὸ δικό μας, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε δικό μας. Κι ἅμα χωθοῦμε μαθιὰ στὸ λουτρό τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μπουκοτάρουμε, τότε, περνώντας ἀπὸ τοὺς σοσιαλισμοὺς καὶ φέρνοντας ἐμεῖς πὺρ πέρα τὴν ἐξέλιξη, θὰ βροῦμε τὴ γραμμὴ τῆς ζωῆς μας τὴ γνήσια καὶ θάναθρῦση ἀπὸ τὰ σοθικά μας ὁ νέος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὁ ἀληθινός.

Αὐτὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν «Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ» τοῦ Ἰδα. Δοκιμάσαμε μονάχα στὴν ἀντοχή τους τίς τρεῖς κολῶνες, ἐπάνω στίς ἐποῖτες ἐστήριξε τὸ Βυζάντιό του (τὴ χθεσινὴ νίκη τῶν ἑλλ. ἔπλων, τὴ δημοτικὴ παράδοση καὶ τὰ ἔθνη ποῦ μοναχὰ αὐτὰ γεννοῦν πολιτισμὸ), χωρὶς νὰχουμε σκοπὸ μὲ τὸ ἄρθρο μας αὐτὸ νὰ προτείνουμε δικὰ μας μέσα γιὰ τὸν ἐκπολιτισμὸ τῆς φυλῆς μας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ βιβλίο τοῦ Ἰδα ἔρχεται σὲ ἐποχὴ ποῦ ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται σὲ διαρκὴ πρόθυρα πολέμου, κ' ἐπειδὴ οἱ κατακτητικὲς ὁρμὲς ἑνὸς τῆς πρέσθη μποροῦν νὰ σπεύρουν τὸ μίσος στὴν ψυχὴ τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν λαῶν γιὰ τοὺς Γκρεκομάνους, καλὸ θᾶναι νὰκουσθῆ πὺς ἔλα: οἱ Ἑλληγνες δὲ σκέπτονται σὰν

τὸν Ἰδα: Τώρα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ εἶναι περίσταση νὰ ἐπιδιώξουμε ἔχι τὴν πολιτικὴ ἔνωση τῆς φυλῆς μὲ τὴν καταστροφή τῶν τριγύρω φυλῶν παρὰ τὴν πολιτικὴ ἔνωση ἔλων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, γιὰτὶ τώρα ἔτυχε νὰ ἔρθη μία κάποια ἰσορροπία στίς δυνάμεις τους. Ἐτσι θάπαυε ὁ πόλεμος μέσα στὰ Βαλκάνια κι ἔλα μαζί θὰ τὸν ἔστρεφαν ἐνάντια σ' ἕναν τρίτον ἐχθρὸ ποῦ ἐν ἀνάγκη, γιὰ νὰ συγκατοῦν τὴν ἔνωσή τους, θὰ πρέπει νὰ τὸν δημιουργοῦν ἅμα δὲ θὰ ὑπάρχει.

Μέσα σὲ μιὰ βαλκανικὴ ὁμοσπονδία οἱ Ἑλληγνες δὲ θάχουν νὰ χάσουν τίποτε. Σὲ μιὰν ἐποχὴ εἰρήνης καὶ ἁμιλλας γιὰ ἰθανικά ἐκπολιτιστικά, στὰ γράμματα καὶ στίς τέχνες, ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἂν εἶναι τέτοια ἐκλεκτὴ, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ἰδας καὶ τὸν πιστεύουμε, θὰ βρῆ τίς κλίσεις τῆς, καὶ θὰ ναδειχθῆ.

Τὰ μέσα μας πρὸς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰναί οἱ πόλεμοι. Οἱ πόλεμοι ἔδειξαν πὺς εἶμαστε φυλὴ πολιτισμένη καὶ πιότερο γεμάτη ἀπὸ «ὁρμὴ δημιουργίας» παρὰ ἀπὸ βάρβαρη πολεμικὴ ὁρμὴ καταστροφῆς.